

O nagrodach o karach w wychowaniu

Aby wychować szczęśliwe dziecko, należy być rodzicem konsekwentnym. Najważniejszą wskazówką dla rodziców jest zapewnienie swoim pociechom bezpieczeństwa. Należy przekazać mu zasady, jakie będą obowiązywały w jego wychowaniu. Tworzony jest w ten sposób zdrowy filar rozwoju, dający poczucie posiadania solidnego fundamentu budowania udanego życia. Dziecko należy traktować tak, jak sami byśmy chcieli, aby nas traktowano – z godnością i należyтым szacunkiem. Należy stawiać granice i wprowadzać je wspólnie, dziecko potrzebuje zasad, aby nie było zagubione. Rodzic (wychowawca, opiekun) musi być świadomy swoich słów, czynów, zachowań. Kary i nagrody sterują zachowaniem dziecka – również dlatego że dostarczają pewnych informacji. Nagroda informuje o sukcesie, kara natomiast informuje o porażce i jednocześnie prowokuje do zmiany zachowania.

Nagrody są jednym ze sposobów zwiększenia motywacji zewnętrznej u dzieci. Jest to metoda bardzo często stosowana do wzmacniania lub tworzenia nowych zachowań. Nagrody mobilizują oraz zachęcają do kontynuowania czynności, które już zostały rozpoczęte. Stosowanie ich nie jest potrzebne w przypadku „normalnego wysiłku” oraz sukcesów dziecka. Celowe i słuszne jest za to nagradzanie jako forma dodania dziecku odwagi oraz zawsze wtedy, gdy rzeczywiście spełnia rolę zabiegu wychowawczego

W obecnym czasach coraz częściej rodzice borykają się ze zjawiskiem, że pociechom na niczym już nie zależy. Wynika to z tego, że otrzymują za dużo rzeczy. Został stworzony system dzielący zasoby na trzy poziomy: zestaw gwarantowany, pakiet przywilejów i nagród.

Zestaw gwarantowany jest on niezależny od zachowań i postępowań dziecka, ponieważ jego brak jest gwarantowany przez prawo.

Np.:

1. Cztery pełnowartościowe posiłki
2. Zestaw ubrań na cały rok
3. Podstawowa opieka zdrowotna

Pakiet przywilejów to wszystko, co otrzymuje od nas dziecko wtedy, gdy przestrzega zasad.

Np.:

1. Posiadanie komórki
2. Korzystanie z komputera
3. Wyjście w sobotę wieczorem

Dziecko otrzymuje nagrody za dodatkowe zadania lub zobowiązania.

Np.:

1. Nowa gra komputerowa
2. Kieszonkowe
3. Możliwość późniejszego powrotu do domu w sobotę

Jeśli dziecko utraci jakąś część pakietu przywilejów, to wie, że nie dzieje się tak na zawsze. W przypadku małych dzieci często umawia się tak, że pakiet odnawia się co rano, a w przypadku starszych co tydzień lub co dwa tygodnie. Nagrody mają wzmacniać motywację zewnętrzną dziecka, a nie rodzica, dlatego nie mogą być wyłącznie wychowawcze, mądre, tylko przede wszystkim takie, na jakich dziecku zależy. Rodzice bardzo chętnie sięgają po nagrody materialne. Istnieje jednak kilka innych nagród atrakcyjnych dla dzieci.

1. Czas spędzony z ważnym dla dziecka dorosłym np. rozmowa z rodzicami, gry z dziadkiem, wyjście do kina czy na basen.
2. Uzyskanie przywileju związanego z możliwością wyboru, np. jaki deser będzie po obiedzie.
3. Wydłużenie czasu dostępu do niektórych przywilejów, np. czas korzystania z komputera
4. Zwolnienie z wykonania przydzielonego dziecku obowiązku np. rodzic zmywa naczynia zamiast dziecka
5. Luksusowa nagroda, np. zakup markowej odzieży.
6. Zakazany owoc, np. pozwolić dziecku robić to co najbardziej lubi, a jest ograniczone przez dorosłych.

W ujęciu pedagogicznym kary i nagrody są środkami stosowanymi świadomie w pracy wychowawczej, a ich celem jest wywołanie zmiany w zachowaniu się młodego człowieka. Kara rozumiana jest jako każdy nieprzyjemny, niepożądany dla danego człowieka bodziec stosowany przez wychowawcę czy rodzica w następstwie niewłaściwego zachowania się wychowanka. Kara jest to negatywna sytuacja, której organizm unika, ponieważ towarzyszą jej negatywne emocje. Zadanie kary jest dwojakie: po pierwsze powinna odstraszać i zniechęcać do czynów zakazanych i niepożądanych, a po drugie informować o tym, co złe, szkodliwe i niebezpieczne. Karanie spełnia zatem funkcję orientacyjną i dąży do wyeliminowania nagannych, złych zachowań. Celem stosowania kary jest zadziałanie mechanizmu motywacyjnego – po wystąpieniu złego zachowania dziecko zostaje skarcone i w przyszłości niepożądane zachowanie w odniesieniu do podobnej sytuacji wychowawczej zostanie wyeliminowane i zupełnie zaniknie. Wówczas można mówić o skuteczności stosowania kar.

Rodzaje kar

Kary cielesne (fizyczne) – mają wielu zwolenników, chociaż powszechnie uznaje się ich szkodliwość. Ten rodzaj reakcji na wykroczenie dziecka nie wymaga głębszego zastanowienia się i najczęściej wymierzany jest pod wpływem silnych emocji. Dzieci boją się bicia, gdyż powoduje ono ból i często pozostawia kompromitujące ślady na ciele. Bicie poniża godność, upokarza, powoduje odczuwalną niemoc i bezsilność. Kary fizyczne wymierzane przez karzących niemających autorytetu u dziecka wywołują nienawiść, chęć odwetu i inne groźne w skutkach reakcje. W efekcie dziecko bite nie myśli o naprawie swego postępowania, koncentruje się natomiast na obmyśleniu zemsty w stosunku do osoby, przez którą zostało ukarane. Badania wykazują, że w społeczeństwie wciąż panuje nieuzasadnione przekonanie o skuteczności stosowania tego rodzaju kary. Następstwem bicia mogą być różnego rodzaju nerwice i lęki (fobie), dokuczanie zwierzętom, agresja zwłaszcza wobec słabszych.

Straszenie dziecka – jest bardzo często stosowanym zabiegiem mającym skłonić dziecko do posłuszeństwa. Powoduje urazy psychiczne: nerwice lękowe, fobie, objawy somatyczne. Likwiduje małe zło wymuszając pożądane działanie w danym momencie, ale czyni duże w perspektywie czasu, tak jak bicie.

Wyzwiska – poniżają godność dziecka.

Krzyk – jest szkodliwą i nieskuteczną karą będącą następstwem bezpośredniej reakcji na wykroczenie dziecka, najczęściej w stanach silnego wzburzenia emocjonalnego. Dziecko boi się krzyku, a po jakimś czasie samo krzyczy do osób słabszych, i tych, których się nie boi.

Izolacja dziecka – dziecko, szczególnie małoletnie czuje się opuszczone, przeżywa lęk i często ogarnia je uczucie wszechobecnej niechęci i poniżenia.

Należy pamiętać o podstawowych zasadach prawidłowego stosowania kar:

- Nie wolno karać w gniewie czy w przypływie złego humoru - pod wpływem emocji stajemy się mało obiektywni, nie zastanawiamy się nad przyczynami negatywnych czynów dziecka, widzimy tylko skutek.

- Nie należy karać zbyt ostro za błahę lub jednorazowe przewinienie - kara musi być sprawiedliwa, adekwatna do popełnionego przez dziecko czynu, proporcjonalna do przewinienia i dostosowana do właściwości psychofizycznych dziecka.

- Karać tylko wtedy, gdy dziecko jest świadome popełnionego czynu.

- Nie wolno karać bez wysłuchania wyjaśnień, przy czym skrucha powinna wpłynąć na złagodzenie kary - dzieci rzadko z pełną świadomością i premedytacją popełniają przewinienia. Wiele zachowań nagannych ma swoje podłoże w niepokojach i frustracjach młodych ludzi.

- Kara nie powinna poniżać dziecka ani godzić w jego ambicję i godność osobistą.

Przykład

Zamiast karania:

- Wyraż swoje uczucia, nie atakując charakteru dziecka:

Jestem wściekła, gdy rano nie mogę znaleźć swojej srebrnej biżuterii.

- Określ swoje oczekiwania:

Oczekuję, że będziesz mnie uprzedzała o pożyczeniu mojej biżuterii.

- Wskaż dziecku, jak może naprawić swój błąd:

Miejsce biżuterii jest w szkatułce.

- Daj dziecku wybór, informując je o konsekwencjach:

Możesz zakładać swoją biżuterię albo pożyczać moją i odkładać ją na miejsce. Sama decyduj!

- Podejmij działanie:

Dziecko: Dlaczego nie mogę znaleźć twojej biżuterii?

Rodzic: Ty mi powiedz, dlaczego...

- Rozwiąż problem, stosując 6 kroków, które ci w tym pomogą:

- rozpoznaj konflikt i nazwij go;
- zrozum dziecko, jego uczucia i potrzeby;
- wspólnie z dzieckiem poszukaj możliwych rozwiązań;
- krytycznie oceń propozycje rozwiązań;
- zdecyduj się na najlepsze rozwiązanie;
- wciel w życie powziętą decyzję.

Należy pamiętać o tym, że system kar i nagród to tylko jeden z elementów systemu wychowawczego, niekoniecznie najważniejszy. Nie wystarczy karać i nagradzać, pouczać i tłumaczyć. Dzieci uczą się przede wszystkim przez naśladownictwo. Najważniejsze jest więc dawanie im dobrego przykładu ze strony osób dorosłych.

Literatura

M. Przetacznikowa, Z. Włodarski, Psychologia wychowawcza, Warszawa 1981

L. Niebrzydowski, Psychologia wychowawcza, Warszawa 1989

A. Kołakowski, A. Piśula, Sposób na trudne dziecko, Sopot 2016

I. Jundziłł, Nagrody i kary w wychowaniu. NK Warszawa 1986.